

JADID AYOLLARI – YANGI UYG‘ONISHNING BOSHUVCHILARI**Abdulloyeva Shukrona Xushbaxtovna**

O‘zbekiston Finlandiya Pedagogika instituti 5 - kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16778768>

Kirish

O‘zbek xalqi tarixining har bir bosqichida ayol siymosi doimo muqaddas bo‘lib kelgan.

Ammo XX asr boshlarida yuzaga kelgan jadidchilik harakati davrida ayollar faolligining yangi bosqichi boshlandi. Bu davr – milliy uyg‘onish, ma’rifiy taraqqiyot va yangi tafakkurning paydo bo‘lishi bilan ajralib turadi. Ayollar faqatgina uy-ro‘zg‘or ishlari bilan emas, balki ta’lim, matbuot, jamiyat hayoti bilan bog‘liq faoliyatlarda ishtirok eta boshladilar.

Bu tarixiy bosqichda shakllangan "jadid ayoli" timsoli – faqat o‘z farzandini emas, butun bir millatni tarbiyalashga bel bog‘lagan jasoratli ayol obrazidir. Bu maqolada ana shunday ayollarning faoliyati, ularning jamiyatdagi o‘rni va merosini tahlil qilamiz.

Jadidchilik harakati va ayollar masalasi

Jadidchilik – XX asr boshlarida Turkistonda paydo bo‘lgan ma’rifiy va islohotparvarlik harakati bo‘lib, uning asoschilari millatning kelajagini ta’lim, ilm-fan, adabiyot va madaniyat bilan bog‘lagan edilar. Bu harakatning asosiy g‘oyalardan biri – ayollarning jamiyatdagi o‘rnini oshirish, ularning ta’lim olishini ta’minlash, savodsizlik va e’tiqodsizlikka qarshi kurashish edi.

Mahmudxo‘ja Behbudiy, Munavvar qori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat kabi ma’rifatparvarlar o‘z maqolalarida: “Ayol tarbiya topsa – millat qutuladi”, degan qat’iy pozitsiyani ilgari surganlar. Ularga ko‘ra, farzand tarbiyasida onaning roli beqiyos bo‘lgani uchun, avvalo, ayol savodli bo‘lishi shart edi.

Jadid matbuotida ayollar masalasi muntazam yoritib borildi. “Taraqqiy”, “Hurriyat”, “Sadoi Turkiston” kabi gazetalar sahifalarida ayollarning savodsizligi, erkaklar tomonidan ezilishi, ularning ijtimoiy hayotdan chetlatilgani tanqid qilindi.

Ilk jadid ayollarning faoliyati va jasorati

Jadid harakatining dastlabki davridayoq ko‘plab jasoratli ayollar sahnaga chiqdi. Ular orasida tarixda nomi qolganlar quyidagilardir:

Robiya Sobitova – O‘zbekiston tarixidagi ilk muallimalardan biri. 1910-yillarda Turkiston muallima maktabida faoliyat yuritgan. U o‘qituvchilarning malakasini oshirish, yangi o‘quv dasturlarini tatbiq etish borasida katta hissa qo‘shgan.

Xurshidbanum – Farg‘ona vodiysida ilk qizlar maktablarini tashkil etgan. U savodsiz ayollarni savodli qilish, ularni jamiyatga tayyorlash ishlarida jonbozlik ko‘rsatgan.

Hamida Alimdjanova – Jadid ayollarining matbuotdagi eng faol vakillaridan biri. U “Ayollar” gazetasi tashkilotchilaridan bo‘lib, o‘z maqolalarida ayollar erkinligi, ta’limi, oiladagi mavqei haqida fikr bildirgan.

Bu ayollar islomiy qadriyatlarni inkor qilmagan holda, ularni ma’rifat bilan uyg‘unlashtirgan. Ular nafaqat dars bergan, balki qizlarni hayotga tayyorlagan, milliy ong, vatanga muhabbat, axloqiy poklik ruhida tarbiyalagan.

Matbuotda chiqish qilgan ayollar

Jadid matbuoti ayollar uchun chinakam minbarga aylandi. "Taraqqiy", "Hurriyat", "Sadoi Turkiston", "Ayollar" kabi gazetalarda ayollar tomonidan yozilgan maqolalar jamiyatda katta aks-sado bergan. Bu maqolalarda asosan quyidagi masalalar ko‘tarilgan:

Qizlarning ta’lim olishi

Ayollarning jamiyatdagi o'rnini

Onalarning farzand tarbiyasidagi roli

Ayolga bo'lgan munosabatdagi adolatsizliklar

Ko'plab maqolalar "Muslima" yoki "Qiz bola" taxalluslari ostida chop etilgan. Ba'zilari o'z ismlarini yashirishga majbur bo'lgan, chunki jamiyatning ayrim qatlamlarida bu faoliyat dinga qarshi, "beandisha"lik deb qaralgan. Shunga qaramay, bu ayollar ishonch bilan so'z aytgan, jamiyat fikrini o'zgartirishga xizmat qilgan.

Jadid ayollariga qarshi tazyiq va ta'qiblar.

Jadid ayollarining jasoratli faoliyati afsuski, har doim ham tinch o'tmagan. Ular ko'p hollarda jamiyat tomonidan rad etilgan, diniy fanatiklar, qoloq kuchlar tomonidan tuhmat, haqorat, ba'zida esa zo'ravonlikka duch kelgan. Ba'zilari maktablarini yopishga majbur bo'lgan, ayrimlari esa qatag'onlar qurboni bo'lgan.

Ular orasida hayotini yo'qotganlar, Sibirga surgun qilinganlar, ijtimoiy hayotdan chetlatilganlar ham bo'lgan. Ammo ularning barakali ishlari zamirida tarixiy burilish yotardi.

Har bir bosilgan maktab, har bir yozilgan maqola – xalq ongiga urilgan chaqmoqday ta'sir qilgan.

Jadid ayollarining mehnati natijasi – bugungi o'zgarishlar

Bugungi O'zbekiston ayoli – savodli, zamonaviy, ilg'or fikrli. Uni bu darajaga olib kelgan tarixiy ildizlar ichida jadid ayollarining xizmatini alohida e'tirof etish lozim.

Zulfiya nomidagi davlat mukofoti, Ayollar universitetining tashkil etilishi, turli kasblarda yetakchi bo'layotgan ayollar – jadidlar boshlab bergan yo'lning bugungi davomi hisoblanadi.

Agar o'sha paytdagi qizlar o'qimasdan qolganida, bugungi kun ayoli bu darajaga yetolmagan bo'lardi. Bugungi har bir ilmli ayol – bir jadid ayolning orzusi ro'yobidir

Xulosa

Jadid ayollari – jasorat, tafakkur va ma'naviyat timsoli. Ular o'z faoliyati, maqolalari, darslari va harakatlari bilan bir avlodni emas, butun millatning kelajagini o'zgartirdilar.

Bugungi ayollar – ularning merosxo'rlari. Har bir yosh qiz bu tarixni bilmog'i, bu yo'lni davom ettirmog'i kerak. Chunki millatni uyg'otish – onaning, muallimaning, ayolning qo'lidadir. Tarixda o'z izini qoldirgan ayollar – o'zbek jamiyati tarixining eng nurli sahifalaridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Behbudiy M. – "Padarkush"
2. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi
3. Qahramonova M. – "O'zbek ayollari tarix sahnasida"
4. "Taraqqiy", "Hurriyat", "Sadoi Turkiston", "Ayollar" gazetalar arxivi
5. Karimov A. – "Jadidchilik tarixidan sahifalar"
6. Abdulla Qodiriy nomidagi IJTMO fanlar instituti nashrlari
7. "Tarixiy shaxslar ensiklopediyasi" (O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashri)